

Conference name – VII Міжнародна науково-практична конференція
«Scientific Research: Theoretical Foundations and Practical Applications»

Section name – Педагогіка

Формування у майбутніх художників декоративного мистецтва професійних компетенцій засобами академічного і декоративного рисунку

Зузяк Тетяна Петрівна,

кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор
Кафедра образотворчого, декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності
ksanamar77@gmail.com

Довженко Марина Василівна,

здобувачка ступеню вищої освіти магістра

Жилінська Марія Олександрівна,

здобувачка ступеню вищої освіти магістра

Нагорна Діана Віталіївна,

здобувачка ступеню вищої освіти магістра

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті обґрунтовано теоретико-методичні аспекти формування у майбутніх художників декоративного мистецтва професійних компетенцій засобами академічного і декоративного рисунку. Зазначено, що майбутні художники декоративного мистецтва мають засвоїти повний курс академічного рисунку, широкий спектр графічних технік і матеріалів, вільно володіти прийомами художньої стилізації та графічної організації зображення на площині, яка потрібна їм у майбутній художній діяльності.

Ключові слова: професійна компетенція, художник декоративного мистецтва, академічний рисунок, декоративний рисунок, методика навчання.

Abstract. The article substantiates the theoretical and methodological aspects of the formation of professional competences in future artists of decorative art by means of academic and decorative drawing. It is noted that future artists of decorative arts should learn a full course of academic drawing, a wide range of graphic techniques and materials, be fluent in the techniques of artistic stylization and graphic organization of images on a plane, which they need in their future artistic activity.

Keywords: professional competence, decorative art artist, academic drawing, decorative drawing, teaching method.

Сучасні умови розвитку суспільства та глобалізації соціально-культурних

галузей призвели до суттєвих змін стереотипів мислення, естетико-моральних ідеалів і ціннісних орієнтирів людей. Проблеми системного характеру зумовлюють необхідність удосконалення художньо-професійної освіти в галузі декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ), що відображає художньо-творчий потенціал нації, його історичну пам'ять.

Формування предметно-просторового середовища та його гармонізації з навколишнім простором висуває нові вимоги до якості професійної підготовки художників декоративно-ужиткового мистецтва, спрямованої на розвиток творчого мислення та оволодіння технологіями проектування та виготовлення традиційних виробів. Розроблення сучасних виробів декоративно-ужиткового мистецтва має ґрунтуватися на утилітарній доцільності й корисності відповідно до високих вимог щодо якості виготовлення, збереження традицій та авторської варіативності. Відтак, пріоритетним напрямом у підготовці художників декоративного мистецтва має стати процес формування у здобувачів вищої освіти (ВО) професійних знань і вмінь з художніх дисциплін, необхідних для художньо-творчої та науково-дослідної діяльності у галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

Рисунок є основою освітнього процесу у професійній підготовці майбутніх художників декоративного мистецтва та належить до спеціальних дисциплін, які потребують постійного вдосконалення та пошуку нових, ефективніших форм і методів навчання. Рисунок допомагає пізнавати та засвоювати дійсність у різних видах просторово-пластичних мистецтв, сприяє оволодінню методами творчої роботи у художній діяльності, способами проєктної графіки, розвиває професійне сприйняття та творче мислення. Засоби виразності рисунка (крапка, лінія, контур, силует, площа тощо) є основою будь-якого зображення. Рисунок – це не лише мистецтво, а й наука, яка навчає мислити формою, розуміти конструктивну основу, зображувати пластичну структуру предметів на площині.

Система академічного рисунку традиційно спрямована на підготовку художника-професіонала, який володіє високим рівнем графічної грамоти рисунку. Академічний рисунок, у першу чергу, передбачає навчально-аналітичні завдання з вивчення природи. Для навчальної роботи метою може бути: анатомія, конструкція, пропорції, рух, діапазон тонального контрасту, тонально-колірний масштаб, образотворчі можливості матеріалу тощо. У творчій роботі все вищезазначене – це не мета, а засіб. Метою творчої роботи є створення образу, твору, художньої цінності [1]. Водночас навчальна робота не виключає творчості: її наявність як елементу пізнавальної роботи неминуча.

У зв'язку з цим, академічний рисунок слід розглядати як навчально-творчий, спрямований на вирішення таких завдань – створення художнього образу у свідомості здобувача ВО та його технічне втілення [1]. Творчість на заняттях з рисунку розглядається у контексті самостійного вирішення конкретного навчального завдання, посиленого для конкретного здобувача освіти. Внаслідок накопичення наукових знань і практичних навичок у здобувачів ВО розвиваються творчі здібності та зорова пам'ять, уміння спостерігати та аналізувати навколишню дійсність. Руки руки протягом

тривалого повторення за певним планом «рука-око» зміцнюються і стають автоматичними, що дає змогу поєднувати виконання навчальних і творчих завдань. Це є кінцевою метою процесу вироблення технічних навичок. Нові технічні можливості та творчий досвід сприяють вирішенню наступних творчих завдань, тобто подальшому вдосконаленню у творчому рисуванні.

Художньо-професійна підготовка майбутніх художників декоративного мистецтва під час навчання рисунку не повинна обмежуватися лише академічними, базовими знаннями, а й має бути цілеспрямовано пов'язаною зі специфікою графіки у конкретних видах декоративно-ужиткового мистецтва. Проектна графіка, а саме метод ескізування, є однією з основних складових професійної підготовки майбутніх художників декоративного мистецтва.

Художник декоративно-ужиткового мистецтва у власній творчій практиці висловлює свій задум й образне рішення майбутнього виробу шляхом перетворення реалістичних об'єктів, що не потребує ілюзорного об'ємного рішення. Без сумніву залишається той факт, що майбутній фахівець у галузі декоративного мистецтва, у першу чергу, має вирішувати конструктивні та творчі завдання, проте, водночас, він має володіти й уміннями декоративного рисування під час проєктування або ескізування виробів декоративного мистецтва. Розроблення нових конструктивних рішень на основі натурного матеріалу надає творчим пошукам майбутніх митців ґрунтовності та масштабності. Перехід до подальшої роботи, до пошуку декоративної форми можливий лише за умов сформованості вмінь бачити логіку геометричної конструкції та структуру побудови.

Навчання академічного та декоративного рисунку сприяє формуванню навичок композиційного мислення, просторового бачення об'єктів, розвитку художнього смаку тощо. Отже, вміння рисувати в декоративному мистецтві є однією з найважливіших умов свободи творчості. Щоб досягти вільного вираження ідей засобами рисунка, здобувачам вищої освіти необхідно засвоїти низку методів виконання академічного рисунка з урахуванням специфіки підготовки в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. До загальноприйнятих і перевірених практикою належать такі методи навчання рисунку: виконання навчальних постановок з натури; послідовна зміна завдань з поступовим їх ускладненням; багаторазове тренування у виконанні як тривалих, так і короткострокових завдань з рисунку; демонстрація наочного матеріалу; теоретичні відомості з розділів, що вивчаються.

Творче мислення оперує образами. Термін «образ» у цьому випадку використовується як зоровий образ, що є синонімом терміну «зорове уявлення». Створення образів відбувається в результаті розумового процесу через сприйняття реальних об'єктів або їх графічних зображень. Процес уявлення та створення образу залежить як від здатності здобувачів вищої освіти до сприйняття, так і від технічних навичок та знання законів композиції [2]. Аналіз об'єкту, його конструкції, форми, просторового розташування дає змогу виокремити найважливіші елементи, що становлять основу зображуваного об'єкта або явища для створення виразного художнього образу. Таким чином, результатом застосування аналітико-синтетичного

підходу є зображення на площині в процесі рисування з натури.

У процесі образотворчої діяльності на основі ретельного відбору та вивчення окремих фактів узагальнений образ постає як сумарний, безпосередньо виведений зі спостережень, начерків, ескізів. Художнє узагальнення – це спосіб необхідного образного перетворення відображуваної митцем дійсності, в основі якого лежить принцип «від простого до складного». Пластична виразність образу та його декоративність утворюють основу оригінальних і переконливих результатів графічного проектування в усіх видах декоративно-ужиткового мистецтва.

Декоративність – це прийом художньо-образного мислення, характерною рисою якого є створення особливої композиційної моделі, що передбачає виявлення внутрішньої узгодженості твору, співрозмірності та впорядкованості всіх його деталей і форм [3]. Графічним засобам виразності рисунка властиво чимало нюансів, що сприяють професійному втіленню того або іншого образу творчої думки. У процесі проектування художніх виробів з різних матеріалів засобами декоративного рисунка виявлення їх умовних декоративних якостей здійснюється за такими напрямками: через пластику взаємодії об'ємів; через виявлення формоутворювальних, декоративних якостей матеріалу; через комбінування графічних засобів виразності та технологічних прийомів; через інтеграцію отриманих знань з різних галузей знань.

Багатство та різноманітність асоціацій сприяють створенню на їх основі виразніших і цікавіших художніх образів і сюжетів. Процес сприйняття предмету людиною супроводжується його аналізом на підсвідомому рівні, водночас уява створює синтез чогось подібного, що раніше зустрічалося. Тому асоціація з формою становить трансформацію образу, за якого заданий образ частково залишається без змін, а частково й видозмінюється. Перетворення об'єкта відповідно до асоціації з його формою вимагає виокремлення у формі об'єкта найголовнішого і це головне виявити в іншому об'єкті. Таким чином, асоціація сприяє виникненню нових образів, а розвинене асоціативне мислення може допомогти: створювати нові оригінальні ідеї; встановлювати змістовні зв'язки; стимулювати розвиток уяви.

Асоціативне мислення необхідне для оброблення інформації, яка уможливує узагальнення та абстрагування без логічного аналізу на початковому етапі проектування. Для ефективної художньо-професійної підготовки майбутніх художників декоративного мистецтва під час навчання рисунку ми визначили такі педагогічні умови та вимоги до організації освітнього процесу:

- академічний рисунок має викладатися у тісному взаємозв'язку із супутніми дисциплінами: композиція, проектування тощо;
- спеціальний (декоративний) рисунок має відображати специфіку виконання рисунку в конкретному виді декоративно-ужиткового мистецтва;
- навчання рисунку має сприяти розвитку у здобувачів вищої освіти умінь не тільки точно здійснювати аналіз об'єкта, відтворювати з натури форму, а й творчо перетворювати її, виявляючи пластичні, ритмічні,

формотворчі, декоративні та інші її якості;

- у процесі виконання проектування виробів декоративно-ужиткового мистецтва роботу слід організувати на основі методичних принципів академічного рисунка;

- для мотивування творчої та дослідницької активності здобувачів вищої освіти необхідні розроблення спеціальних творчих завдань та участь у суспільно значущих проєктах;

- оволодіння широким спектром засобів виразності рисунка з метою розвитку вмінь відтворювати засобами рисунка фактури різних матеріалів необхідно вирішувати завдання з виявлення формоутворювальних можливостей матеріалу;

- розвинене конструктивно-просторове та образно-пластичне мислення дасть змогу по пам'яті, за уявленням та уявою моделювати будь-яку просторову форму;

- для розвитку індивідуального стилю діяльності та творчих якостей особистості, яка прагне подальшої самоосвіти та саморозвитку, необхідне створення творчого розвивального середовища з визначенням «зони найближчого розвитку».

У результаті навчання майбутній художник декоративного мистецтва має опанувати комплексом загальнокультурних і загальнопрофесійних компетенцій, зокрема, в галузі навчання рисунку володіти вмінням використовувати рисунки в практиці створення композиції та видозмінювати їх відповідно до проектування будь-якого об'єкта, навичками лінійно-конструктивної побудови та розуміти принципи добору техніки виконання конкретного рисунку. Повноцінне формування цієї компетенції зумовить готовність випускника закладу вищої освіти до самостійної творчої діяльності, створення високохудожніх зразків духовно-матеріальної культури в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, засвоєння традиційних і сучасних засобів, методик та технологій втілення художньо-образного проектування виробів предметного середовища.

Викладання рисунка з урахуванням особливостей підготовки художників декоративного мистецтва та засвоєння основних методичних принципів виконання рисунка дасть змогу знайти компроміс між критеріями академічності та науковості зображення на основі виявлення його різних якостей (просторових, пропорційних, структурних, конструктивних, ритмічних, тональних) та вимогами виконання декоративного рисунку з максимальною узагальненістю форми та виразністю проєктованого об'єкта. Такий підхід у навчанні рисунку сприятиме збереженню традиційної методики рисування як основи художньої освіти й водночас вирішить протиріччя в методиках викладання рисунка, що виникають у підготовці здобувачів вищої освіти у галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Засвоєння художньо-образної мови, специфічної для кожного виду декоративно-ужиткового мистецтва (художньої вишивки, мережива, декоративного розпису тощо), забезпечить глибше засвоєння здобувачами вищої освіти широкого спектру

графічних технік і матеріалів, оволодіння прийомами художньої стилізації та графічної організації зображення на площині, необхідної для їхньої майбутньої художньо-творчій діяльності.

Таким чином, на підставі вищесказаного можемо дійти висновку, що соціально-економічні перетворення в суспільстві призвели до істотних змін у професійній освіті в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, спрямованої на збереження історико-культурної спадщини України. Нині існує об'єктивна необхідність у науковому розробленні та впровадженні в освітній процес інноваційних програм з рисунку, що враховують специфіку конкретних видів декоративно-ужиткового мистецтва.

Навчання рисунку має бути спрямоване на розвиток навичок, необхідних майбутнім художникам декоративного мистецтва в подальшій роботі над високохудожніми творами та у становленні творчої індивідуальності. Майбутні художники мають засвоїти повний курс академічного рисунку, а також вивчити та засвоїти широкий спектр графічних технік і матеріалів, вільно володіти прийомами художньої стилізації та графічної організації зображення на площині, яка потрібна їм у майбутній художній діяльності. Сформоване візуальне мислення, просторове бачення, навички аналітичного сприйняття природи, її художньо-творчого перетворення сприятимуть грамотному представленню задумів, проєктів і результатів власного творчого процесу з урахуванням сучасних вимог. Такий підхід у навчанні академічному рисунку майбутніх художників декоративного мистецтва забезпечить збереження традиційної методики рисунку як основи художньої освіти, вирішить протиріччя у викладанні рисунку, що виникають у підготовці здобувачів вищої освіти, які засвоюють різні види художніх промислів.

Список використаних джерел:

1. Зузяк Т.П., Марущак О.В., Шинін О.С., Висоцька О.В., Возна О.А. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва під час навчання академічного рисунку. *Fundamental and applied research in the modern world. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference (November 18-20, 2020)*. BoScience Publisher. Boston, USA. 2020. Pp. 549-557.
2. Марущак О.В., Василько В.О., Давидюк А.В., Микитин А.Я., Черненко Д.С. Форма як засіб виразності у створенні художнього образу в образотворчому мистецтві. *Modern directions of scientific research development. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference*. BoScience Publisher (May 18-20, 2022). Chicago, USA. 2022. Pp. 602-610.
3. Марущак О. В., Масюк В. О. Декоративність як форма організації художнього образу. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 5. С. 187-192.